

**CUVINTELE *român-moldav-valah* ÎN LIMBA POLONĂ
CA ATESTARE A CONTACTELOR CULTURALE
DIN ZONA CARPATICĂ**

Joanna Porawska
Cracovia

Acest tip de cercetare, propus mai jos, se încadrează în viziunea etno-lingvisticii actuale care se ocupă cu cercetarea interdependenței dintre limbă, cultură și civilizație, adică coordonatele pe care funcționează limba. Tratată nu numai ca mijloc și posibilitate de comunicare între oameni, limba este descrisă ca fapt socio-cultural. Numim *imagine lingvistică a lumii* posibilitatea de exprimare a realității prin intermediul limbii care transpare în lexic, în frazeologie și metafore, elemente păstrătoare ale atestării etapelor anterioare ale civilizației.

Analiza mea cuprinde material lingvistic, extras din cartoteca *Słownik Gwar Polskich* PAN [SGP] (*Dicționarul dialectelor polone*, în curs de realizare sub egida Academiei Polone de Științe), din dicționarele de bază și enciclopediile poloneze apărute până în al doilea război mondial, din lucrarea *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych* („Noua carte de proverbe și zicători”) și din lucrarea lui S. Łukasik „*Pologne et Roumanie*”. Ca și criteriu de includere în acest set a formei lingvistice date am adoptat apariția în structura ei a unui element care definește explicit numele etnic *Wołoch, Mołdavianin/Mołdawan, Multan (valah, moldovan, muntean)* și formele derivate. Nu am ținut însă seama de numele localităților și de numele onomastice. Toată această sferă a unor cercetări istorice detaliate a fost prezentată în lucrarea lui S. Łukasik [1938]. Nu mă ocup însă aici de cuvintele de origine românească în limba polonă (cu toate că, firește, un asemenea studiu este necesar pentru a dobândi descrierea completă a problemei). Delimitarea cu aldine în exemple și citate îmi aparține.

RUMUNIA, RUMUN (România, român)

Un număr restrâns de atestări lingvistice ale acestei denumiri etnice din polonă este firesc datorită apariției târzii a formei România și a organizației statale

LINGVISTICĂ

corespunzătoare. Formele *Rumyn, rummyński (român, românesc)*, răspândite în secolul al XVII-lea de Miron Costin nu au pătruns în sistemul limbii polone [Łukasik 1938:177-178]. În dicționarele vechi poloneze și în enciclopedii, termenul *Rumunia, Rumun (România, român)* apare abia în *Encyklopedia Powszechna Ultima Thule* (1938) (*Enciclopedia Universală Ultima Thule*) care cuprinde un articol amplu pe această temă prezentând următorul stereotip: *Românul este harnic, lucid (iubește frumusețea muzicii și a dansului), dar până în prezent rămâne în sfera superstițiilor; mai ales în munți s-au păstrat credințele și ritualurile precreștinismului*” [vol. IX. p. 265]. Singurele două atestări din cartoteca SGP pe care le-am găsit sînt: *rumunka (româncă)*, denumire a unei rase de oi, folosită în Podhale și în Orawa: *cele mai răspândite oi de rasă românească, rumuńskie cahle, așa numitele rumunki (româncele)*(1) și numele etnic *a trăit aici Śperber* (nume de persoană) *din Rumuńsko* (venit din România) (2). Celelalte forme care apar în cartotecă SGP nu sînt legate de terenurile din partea de sud a Poloniei, de exemplu *rumunek, rumuneczek, rumunki* 'case construite în afara satului, într-o comunitate compactă' ci provin din germanul *der Raum*, neavînd nimic în comun în afara unei coincidențe întâmplătoare a formei cu tema noastră.

MOŁDAWIA, MULTANY (Moldova, Muntenia)

Aceste două denumiri etnice au fost folosite de către polonezi în mod alternativ. B. S. Linde în dreptul articolului *Multany, Multańska ziemia* (*Muntenia, pămîntul muntean*) scrie: „*Moldova se învecinează cu Polonia, cu Țara Transilvaniei, a Valahiei, Ucraina și Basarabia. Iașii fiind capitală. Cu timpul, poporul valah a fost împărțit în două state, astfel încât cei care s-au îndreptat spre est sau spre nord au căpătat numele de valahi; cei care s-au oprit în marginea de sud a Țării Transilvaniei au fost numiți munteni (pol. Multany) iar alții i-au numit transalpini. Iar unii îi numesc tocmai pe acești munteni și moldoveni [...] Moldova, numită așa de la râul Moldova, cu capitala acum la Iași, mai demult la Suceava; Muntenia (pol. Multany), Țara Munteniei, numită de la munte, din latinescul montes, din valahul munti; slavii de sud îi numesc”muntenii de dincolo”(pol. zapłanińska, Zagórska), cu capitala la Târgoviște, iar în prezent la București. Confundarea numelui celor două provincii valahe a produs multă învâlmășeală”. Potrivit lui S.Łukasik [1938:177], cuvîntul polonez *Multan* este rezultatul contaminării formei daco-române *muntean* cu forma *moldovean* (3). După același autor, numele *Multany* a fost folosit adeseori peiorativ pentru a-i numi pe moldoveni; dar eu consider că aceste conotații negative nu se întîlnesc la nivelul graiului care constituie punctul de pornire al cercetării mele (exemplele pe care le cunosc nu confirmă acest lucru). În*

schimb ele apar în cadrul stereotipului, pe care l-am numit „nobiliar” (4). Această problemă ar necesita cercetări mai exacte pe baza textelor vechi polone.

Adjectivele **multański, moldawski** (muntean, moldovean) apar deseori alternativ în îmbinări cu substantivele *hospodar, brzeg (domn, mal)* (în acest al doilea exemplu e vorba de malul Nistrului, folosit de Sienkiewicz în Trilogie): **Domnitorul muntean este împământenit și detronat de turci** [Linde].

Despre un om lat în umeri, bine făcut, se spunea în Podolia, că *Arată ca un moldovean* [NKP].

Multanki, mutyjanki, mulcianki, multański, multanka, mulitanka reprezintă un instrument cu țevi, numit astfel fiindcă în ținutul Munteniei este folosit foarte mult [Linde] – numele de instrument pătrunde în limba polonă generală în secolul al XVI-lea [Brückner]. Atestările contemporane provin din graiuri (nu numai din cele din sud) și din cântecele populare cu caracter religios păstrate, atestând pe de o parte legătura cu cultura păstorească (*Pasterze się uwijają i na multankach grają*) (*Păstorii umblă și cântă la „multanki”*), iar pe de altă parte cu contactele militare (Gloger plasează *multanka* în dreptul articolului *muzica militară*). În acest context este bizară absența atestărilor din graiul Podhale. În cartoteca dicționarului SGP am găsit următoarea notă: *Mróz (...) folosește cel mai frecvent denumirea „dudy”*. A pomenit, de asemenea, în convorbirea cu mine de numele **multanki**, aproape necunoscut în Podhale(...) cred că acest nume l-a auzit de la un locuitor care nu provenea din această zonă. Până nu demult, pe teritoriul Małopolska (atestarea provenită de la un locuitor din localitatea Kozy, de lângă Bielska-Biała, nu apare în dicționarul SGP) era folosită expresia frazeologică *a cânta la multanki* (*wygrać (jak) na multankach/muldankach*) în sensul de ‘a pierde, a nu câștiga’, adică ‘a ieși în pagubă’ (cu sens ironic și în glumă). În aceeași localitate, un pieptene pe care este așezată o foiță de hârtie, folosit de către copii pentru a cânta, era numit **multanki** sau **muldanki** (5).

Un alt cuvânt, care a intrat în limba polonă generală în jurul secolului al XVI-lea este **multan, multan** cu sensul de : 1) ‘tip de sabie’ *în scurt timp iarăși groaznicele săbii (multany) vor fi scoase din teacă* [Linde]; 2) ‘sabie călăului’ *valahul era angajat ca și călău, astfel multan în secolul 16 și 17 însemna sabia călăului* [Brückner].

WOŁOSZCZYŻNA, WOŁOSI (Valahia, Valahii)

Neoprintu-mă în această lucrare asupra etimologiei cuvântului *Wotoch* (în acest sens vezi, printre altele Łukasik 1938: 175-176), voi pomeni doar, că această denumire, dată de slavi în evul mediu populației de origine românească, a căpătat

LINGVISTICĂ

semnificații suplimentare în diferite zone și în diferite perioade.

În afară de sensul de bază, inițial „locuitor al ținuturilor României de astăzi”, în Peninsula Balcanică desemna de asemenea un om din țările romanice ale Europei Occidentale (vezi forma poloneză *Włoch* pentru a-l denumi pe locuitorul Italiei). În Balcani a funcționat ca sinonim cu *sătean*, în Serbia – cu *agricultor*, fiind totodată și o denumire comună pentru păstori, indiferent de etnia lor (de asemenea și în zona carpatică). În ținutul polonez Podhale, legătura semantică dintre această denumire și etnie s-a menținut până în secolul al XVII-lea [SSS, vezi articolul *Wolosi*].

Formele poloneze ale acestei denumiri, atestate în izvoare, sunt următoarele: **Wołoch, Wałach, Wołoszyn**, pluralul **Wołochy, Wołosi, Włoszy, Wałachy, Wałaszy, Wałasi**, collectivum **Wołosza, Wałasza** și denumirea de țară **Wołoszczyzna, Wałachy**.

Imaginea lingvistico-culturală, pe care doresc să o prezint în articolul de față, a fost elaborată ca urmarea analizei materialului polonez din graiuri, îndeosebi din zona Sileziei Cieszyn și Żywiec.

Un număr mic de exemple dintr-o zonă atât de importantă cum este Podhale, pe care le am la dispoziție, este legat probabil de insuficienta analiză a acestui grai de către dialectologi. Voi reaminti că afluența valahilor pe terenurile Carpaților din Polonia a avut loc începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea până în secolul al XVII-lea. Urmând traseele de munte, începând din Carpații pe terenul României, au ajuns până în Podhale și până în Silezia, amestecându-se cu populația autohtonă. Sursele istorice arată că în decursul celor trei secole în Polonia au fost înființate aproximativ 500 de colonii valahe [Łukasik 1938:48-53]. Ca urmarea acestei migrații și a acestor așezări valahe au apărut patru zone etnografice importante: zona huțulilor (pol. huculi) (cu puternicele elemente româno-balcanice) și zona „boiko” (pol. Bojkowie) (în partea de est), „lemcienii” (pol. Łemkowie) și muntenii polonezi în partea de vest [WEP]. Cercetarea mea se limitează la acest din urmă teren.

Atestările din cartoteca SGP se bazează pe graiurile din perioada secolului XIX și XX. Cele legate de tema care ne interesează aici prezintă, toate, ruperea legăturii semantice a numelui *valah* și a formelor derivate cu denumirea etnică, păstrându-se doar elementul de semnificație referitor la păstoritul de munte.

Wałach, Wołoch, Wałaszyn apare în atestările din jurul localităților Żywiec, Cieszyn și Orawa cu două sensuri fundamentale :

- 1) ‘păstor al munților înalți, muntean crescător de ovine, oier’
Iar bacele are valahi.

Valahul este acela care paște oile și le mulge.

*Muntenii îi numesc **valahi** pe aceia dintre ei care trăiesc mai sus în munți și se ocupă cu trudă de oierit.*

*Oierii, purtători ai unor late brâuri de piele, pantaloni de lână albi, numiți ȋtari valahi și din haine din material maro, numite sumane valahe, erau numiți **valahi**, se spunea de asemenea despre unul ca acesta : „iată valahul”.*

***Wałaska** este oaia cu lână lungă și mițoasă.*

- 1) locuitor al împrejurimilor muntoase ale localității Cieszyn
*Muntenii (pol. górale) fac parte din **valahi**.*

În însemnarea 'păstor de oi', termenul acesta a fost întrebuințat în Podhale încă din secolul al XVII-lea, cu timpul însă a fost înlocuit de forma ungară *juhas*. Łukasik redă faptul că numai în localitatea Podwilk din Podhale, forma deminutivă *wałaszek* mai apare cu acest înțeles 'tânăr păstor de oi' [Łukasik 1938:174, 186].

Elementele vizibile care disting acest grup erau obiceiurile și costumele, ceea ce se vede în următoarele exemple:

***obiceiurile valahe** - s-au păstrat în Podhale obiceiuri valahe specifice păstorilor*

***dansul valah** – aș dansa dansul valah*

***buciumul valah** – pe lângă acestea se află de asemenea în colibă buciumul valah, la care oierul cântă o melodie foarte frumoasă, a cărui răsunet se aude de la câțiva kilometri*

***wołoszka** – descrisă în diferite surse etnografice, atestată bine în diferite graiurile polone (nu doar în cele din sud), aceasta reprezintă o haină specific bărbătească cu revere, de lungimea unei haine, având culoarea gri,albastru închis sau neagră. În regiunea Poznań oamenii din popor numesc **wołoszka** sumane negre, fiind asemănătoare cu acele haine albe, purtate de cracovieni. În SGP găsim cuvântul **wołocha** cu același înțeles. **Wałaszka** este de asemenea o cămașă lungă de femeie (se întâlnește în Beskizii Sileziei) au început să fie împământenite între muntencele din Silezia, mai ales în satele de nord Brenna și Wisła, rochiile preluate de la din grupul vecin al locuitoarelor din Cieszyn, așa numitelor *wałaszki*. La această **suknia wałaska** (cămașă valahă) se poartă un șorț de mătase specific, înflorat, care se leagă la brâu cu o fundă dublă, cu capetele atârând. În izvoarele etnografice putem găsi descrieri referitoare la **portul popular valah** sau la **cămășile valahe**. În Orawa se găsesc atestări de tipul *avea un lung suman valah cusut cu șnur verde*. Sumanul valah (**burnus wałaski**), reprezenta în împrejurimile localității Żywiec acel surtuc gros (un fel de pelerină scurtă cu mâneci din postav maro).*

***ȋtarii valahi, wałaszczaki, wałaszczoki** - ȋtarii valahi sunt niște pantaloni pe care-i poartă muntenii din așa numitul **postav valah**, negri sau albi, din postav țesut acasă,*

LINGVISTICĂ

șării valahi (*portki wałaskie*) cu cusături; pantalonii sunt folosiți în fiecare zi și de asemenea sunt purtați la sărbători de către munteni săraci. Am întâlnit atestări din ținuturile Beschizii Sileziei care vorbeau despre un material numit *wałaszczok*, făcut din țesătură groasă de lână.

Printre instrumentele utilizate la treburile zilnice găsim *toporișcă valahă* (*siekierka wałaska*) sau *wałaszka* întâlnită în Podhale. Aceasta este un fel de balta în formă specifică, îngustă la bază iar spre lamă se lărgeste; *wałaszka* era o toporișcă simplă. În Beskidzi Sileziei dintre cele mai interesante obiecte casnice atât ca structura ca și elementele decorative, găsim *cufărul de fag* cu capacul semi-rotund, numit *cândva valah* (*wałaski*); pereții laterali ai cufărului numiți *valahi* (*wałaskie*) se compuneau de obicei din trei scânduri așezate ca niște șindrilă. *Wałaski* luat ca adjectiv are semnificația ‘țărănesc, simplu, neîmpodobit; ciobănesc, nelustruit’ un fel de *treabă*, *lucru valah*, adică un *lucru simplu, țărănesc*.

terci valah : *apoi oferă terci și chiar cântă... Ne place tare mult acest terci valah;*

La sfera culinară aș adăuga două exemple care nu se găsesc în SGP (teoretic ar fi putut intra în limba polonă pe altă cale, ca rezultat al contactelor comerciale) : *wołochy/wałachy* ca denumire a nucilor foarte mari (spre deosebire de nucile italiene *orzecchy włoskie*, mai mici, foarte răspândite în Polonia) asupra cărora mai fac referire vânzătorii actuali de fructe și legume chiar și din Cracovia (explicația vânzătorilor – *se numesc astfel pentru că provin de la italieni* (=pol. *Włochy*). La observația mea că acestea se numesc *valahe* și nu *italiene* (pol. *wołochy*, *nie włochy*), răspunsul lor a sunat *da, așa, din Valahia*);

cașcaval valah – ‘o piatră în forma rotundă, asemănătoare cu cașcavalul valah sau cel adus de la Olandezi’ [Linde];

Ca o atestare a contactelor apropiate dintre cele două popoare, întâlnim și expresia *farmece valahe* (*wołoskie zaloty*) cu semnificația ‘*a-i face curte ca un valah*’. Exista afirmația consemnată în NKP și totodată notată și de Linde și de Łukasik *a umbla cu o fată, ținând-o de mijloc, ca un valah* cu înțelesul: 1. ‘a avea o relație trupească’ [Linde] sau 2. ‘a se comporta grosolan’ [NKP]. Primul dintre înțelesurile date mai sus este întâlnit și în cântecul popular din împrejurimile orașului Żywiec: *Za stodołą, za naszą, dziewuchy się wałaszą* (După șură, după șura noastră, fetele se hârjonesc **după felul valah**) [Łukasik 1938:176] (6).

Bine atestat și cu o rezonanță amplă nu numai în graiuri ci și la nivelul întregii limbi este cuvântul *wałach* cu diminutivul *wałaszek* cu sensul de ‘cal castrat’ și, de asemenea, referitor la ‘bărbat castrat’, împreună cu derivatele verbale *wałaszyc, owałaszyc, uwałaszyc, zwałaszyc* (toate au același înțeles ‘a castra’) și cu substantive *wałacharz, wałasznik, wałachow* - om care se ocupă cu castrarea animalelor (ultimele forme întâlnite între Przemyśl și Ustrzyki Dolne [SGP]).

Brückner explicând verbul *walaszyc* redă *a castra*, provenind de la păstori valahi care castrau caii și animalele iar în ceea ce privește cuvântul *Włoch* (sic!) scrie căci păstorii *valahi* se pricepeau la lecuirea animalelor. Linde indică următoarele lămuriri și exemple:

Walach - koń *walaszony* – *valah*, cal castrat, căruia i s-a tăiat membrul.

Se aude muzica și niște castrați (*walaszcy*) cântă.

Slugile castrate sau *uwalaszeni* (participiul verbului *walaszyc*)

Cel care comite un adulter trebuie să fie castrat (verbul pol. *zwalaszyc*) (vezi de asemenea Łukasik [1938:204-205])

Un număr mare de exemple, întâlnite în limba polonă generală este legat de organizarea juridică a societății:

sate valahe- reprezintă așezări pe baza dreptului *valah*, în deosebi în vechiul *voievodat Ruskie* (rutean) (astăzi în Galiția Răsăriteană). În fiecare lege din *Universalul referitor la recrutare găsim o mențiune despre ei, începând cu Universalul din anul 1578* [Gloger] *Satele valahe* trebuie să plătească câte 20 de groși [Linde].

dreptul valah (*ius valahicum*) apare ca termen juridic, de exemplu în anul 1616 odată cu înființarea satului *Dzianisz* care trebuie să existe după *dreptul valah*.

Voievodul valah era un nume folosit în partea de vest a râului *Dunajec* (în est îi corespundea termenul *krajnik*), deținând funcția de judecător și de primar în satele înființat pe baza dreptului *valah*, de exemplu *voievodul valah* din *Podhale* cu reședința la *Olcza*, iar familia *Ustupski* moștenise acest titlu în anii 1694-1776 [Łukasik 1938:60-61]. Arhiva bisericii din *Jeleśnia* de lângă *Żywiec* dispune de *Księga wyroków Sądu Wołoskiego od r. 1684 do r. 1773 w Żywcu zapadłych* (*Registrul sentințelor judecătorei valahe date în localitatea Żywiec între anii 1684 și 1773*)[ib.].

La exemplele de mai sus care s-au păstrat în grai, ar trebui să adăugăm termenul *walaska gromada* (*obștea valahă*) și *walasznik* referitoare la organizarea socială a valahilor. Modul de gospodărire și modul de viață, descrise fragmentar de *Kekaumenos* și de surse ulterioare erau un element distinctiv pentru acest grup etnic. Ca urmare, începând cu secolul al XIII-lea numele lor a devenit sinonim cu păstor , indiferent de origine etnică pe tot teritoriul Balcanilor [SSS: 579]. Așadar nu ne surprinde faptul că tocmai acest domeniu de viață a lăsat urme în limba polonă.

Walaska gromada (*obștea valahă*) este descrisă în sursele etnografice astfel: *În Wisła s-a păstrat tradiția, ca în fiecare an primăvara în comună să aibă loc adunarea gospodarilor, așa numită obștea valahă. Această adunare era convocată de baciul stânei când animalele erau scoase la pășune. Baciul socotea ce parte de impozit pentru fiecare stână revenea pentru oi, ce parte pentru vaci (...) pe lângă*

LINGVISTICĂ

acestea era stabilită ziua când se vor scoate animalele la pășune, cine și cât va da pentru această gospodărie comună [Kopczyńska-Jaworska:226]. De asemenea, atestările din ținutul Limanowa scot la iveală legătura termenului existent acolo *wałaśnik, wałasznik* cu semnificația sus amintită *gospodarii care au pășunile lor, care formează asociații și le administrează împreună sunt numiți walaśniki* [SGP].

Imaginea lingvistică a realității, pe care o numesc „proprie muntenilor” reconstruită pe baza materialului din graiuri, este reflectarea influenței culturale a valahilor – a populației de păstori care s-a deplasat în ținutul Carpaților din Polonia. Lipsește din această imagine conținutul emoțional, propriu stereotipurilor, dar valorile păstrate în limbă au caracter cognitiv, fiind rezultatul unor contacte îndelungate și nemijlocite dintre acest grup și muntenii polonezi. Schimbarea sensului denumirii *valah*, inițial etnic, în *păstor de oi de munții înalți*, seria atestărilor referitoare la organizarea socială și la cultura populară materială și spirituală, reprezintă o mărturie lingvistică a existenței, timp de câteva secole, și a interferenței diferitelor culturi în aceste ținuturi.

Rămâne de văzut – dacă, într-adevăr, în această imagine culturală reconstruită pe baza graiurilor există valori emoționale și aprecieri referitoare la *străini*. Credem că lipsa lor are legătură cu contactele apropiate, zilnice dintre cele două grupuri etnice diferite. Cercetarea stereotipurilor cu privire la popoare scoate în relief, de obicei, caracterul fragmentar și valorizator al cunoașterii celor de altă etnie, a *străinilor* (7), situația valahilor stabiliți pe terenurile muntoase din partea de vest a Poloniei era însă alta. Atât populația care locuia în aceste zone mai devreme cât și valahii care au sosit ulterior erau munteni, așadar duceau un mod de viață asemănător, nu se comportau unii față de alții probabil ca niște „concurenți”, încetând astfel să fie receptați ca niște străini. După una dintre teorii în zonele de munte ale Poloniei a pătruns populația de păstori valahi *ce-i drept de origine română, dar slavizată deja sub influența unei populații agrare, stabilită mai demult în Carpați, și anume a populației de etnie ruteană, (ucraineană), poloneză sau slovacă* [WET: 1358], așadar o populație care nu mai era *străină*. Totuși urmele acestei alterități inițiale s-au păstrat în limba polonă, așa cum transpare din seria formelor lingvistice de mai sus, cuprinzând în structura lor un element care ne trimite la formele *valah* (*wołoski/wałaski*) precum și la *muntean* (*multański*) cu toate că într-o măsură incomparabil mai mică.

NOTE

1. Cakle - *rasă de oi de munte care cresc de obicei în întregul lanț al Carpaților, în munții din Transilvania, iar în prezent și în munții Sudeți* [WEP]. Cuvântul acesta a cărui etimologie nu este prezentă în dicționarele polone, provine probabil din forma regională românească, atestată în DAR, *țachelă* ‘*oaie țigaie*’.

2. Zofia și Witold Paryscy în *Wielka Encyklopedia Tatrzańska* folosesc formularea *păștorii valahi, numiți de asemenea români* [WET: 1357]. Neavând acces la materialele pe care s-au bazat Zofia și Witold Paryscy, am anumite rezerve în legătură cu introducerea acestui termen (rumuński) în lucrare. Acest termen necunoscut în materialele dialectale, poate fi o formulare a autorilor înșiși care cunoșteau problema dezbaterii științifice pe tema apartenenței etnice a valahilor. Procesul denaturării acestor denumiri continuă în limba polonă. În textele scrise de către ghizii polonezi care au cutreierat munții din România apare denumirea *Multenia* în loc de *Muntenia*, greșeală care este apoi îndreptată în faza de corectură.

3. Materialul prezentat în acest articol este reluarea parțială a referatului prezentat la Suceava în timpul „Zilelor Polone” organizate în septembrie 2000 (pentru mai multe informații pe tema stereotipului „de tip nobil” vezi Porawska 2001). În anumite perioade, denumirile *Muntenia* și *Valahia* au fost în limba polonă generală folosite cu sens negativ. Valorizarea acestor denumiri nu transpare în dialecte, iar în limbă, la nivel general avea un caracter schimbător. W.Truszkowski [1974:48-49] a scris pe această temă: *Denumirile unor neamuri sau persoane au, în anumite cazuri, valoare evocatoare, stârnind chiar reacții sociale. În cazul denumirilor referitoare la popoare problema devine importantă în cazul schimbării numelui. Numele vechi capătă valoarea peiorativă care stârnește reacția celor care poartă numele mai nou. De exemplu Wędkiewicz scrie: “Bogdan Petriceicu Hasdeu abordează o dispută aprinsă cu privire la ‘Początki Wołoszczyzny’(‘Începuturile Valahiei’), lucrarea lui St. Krzyżanowski (1889). Uimește iritarea autorului din cauza numelui Valahia, folosit cu sensul istoric, fără nuanța intenției jignitoare față de românii de astăzi. Hasdeu pomeneste inutil că ”nici un român bine instruit nu-i va denumi pe polonezi cu vechiul nume leși”. (Z dziejów polonistyki w Rumunii Din istoria polonisticii în România: Bogdan Petriceicu Hasdeu, Prace Filologiczne XII, 1927, p. 485). În altă parte autorul mai subliniază că numele valah are astăzi o nuanță negativă la fel ca și numele franțuzesc Valaque, dar mai demult nu aveau această nuanță stilistică (...). În limba germană numele Polack are conotație negativă în comparație cu cuvântul Polack, folosit de suedezi fără această conotație.*

4. Denumirea *multanki* se referă, în cultura polonă, la cel puțin două instrumente – *cimpoi și nai*; este foarte probabil că în unele graiuri acest cuvânt însemna și *fluier* [cf. Kubik 1981:126-127].

5. Cu același sens apare în limba polonă expresia *dziewki się kozaczą* (*fetele se*

LINGVISTICĂ

hârjonesc cu flăcăii după felul căzăcesc), care poate fi luată ca punct de pornire pentru evaluarea stereotipurilor naționale.

6. *Extrem de interesante pentru reconstituirea unor aspecte referitoare la imaginea lingvistică a lumii sunt însă categoriile care pot fi redată în cadrul opoziției binare: „noi”- „ceilalți”. „Noi”- așadar mai buni, mai valoroși, spre deosebire de „ceilalți, străini” care sînt mai răi, mai puțin valoroși, cu o poziție inferioară în cadrul ierarhiei. Din acest punct de vedere am fi ispitiți să distingem câteva proprietăți care alcătuiesc imaginea lingvistică a lumii, cum apare ea în limba polonă: a) xenofobia ca element care redă opoziția „noi”- „ceilalți” transpune cel mai bine în denumirile etnice, față de care putem să acceptăm un model general „ceea ce este polonez este mai bun”- „ceea ce nu este polonez este mai rău, mai slab”.[...] [Tokarski, 1999:80]*

BIBLIOGRAFIE

- Brückner, A. 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Encyklopedia Powszechna Ultima Thule*, t. IX. 1938. Warszawa.
- Gloger, Z. *Encyklopedia staropolska, 1900-1903*.
- Kubik, J. , 1981. *Przysłowia i wyrażenia przysłowowiowe o instrumentach dętych*, (In:) *Polskie instrumenty ludowe, Studia folklorystyczne*. red. Dygacz A., A. Kopoczek , Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 439, p. 116-143, Katowice.
- Kopczyńska – Jaworska , B. *Gospodarka pasterska w Beskidzie Śląskim*, Mat. PTL VIII/IX.
- Linde, B. S. *Słownik języka polskiego, 1807-1814*.
- Łukasik, S. 1938. *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris-Varsovie-Cracovie.
- Porawska, J. 2001. *Stereotypy językowe jako przyczynek do badania stosunków polsko-rumuńskich. Językowo-kulturowy obraz Wołochów i Wołoszczyzny w języku polskim. (Contribuția stereotipurilor lingvistice la cercetarea relațiilor polono-române. Tabloul lingvistico-cultural al valahilor și Valahiei în limba polonă)*, (In:) *Kontakty polsko-rumuńskie na przestrzeni wieków, Relatii polono-române de-a lungul timpului*, p. 166-181, Suceava.
- Tokarski, R. 1999. *Językowy obraz świata w metaforach potocznych*, (In:) *Językowy obraz świata*, p. 65-81, Lublin.
- Truskowski, W. 1974. *Z dziejów onomastyki polskiej. Stanisława Wędkiewicza prace i materiały onomastyczne*, Kraków.

Lista de abrevieri

- DAR – Bulgăr, Gh., Constantinescu-Dobridor, Gh. *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, București, 2000.
- NKP – Krzyżanowski, J. (ed.) *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich. W oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował zespół pod kier. J. Krzyżanowskiego*, Warszawa, 1972.
- SGP – *Słownik gwar polskich* PAN, Instytut Języka Polskiego, Kraków (kartoteka).
- SSS – *Słownik starożytności słowiańskich*, Komitet Słowianoznawstwa PAN, t. VI, 1977.
- WEP – *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1969.
- WET – Paryscy Zofia i Witold H., *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Wydawnictwo Górskie, Poronin, 1995.